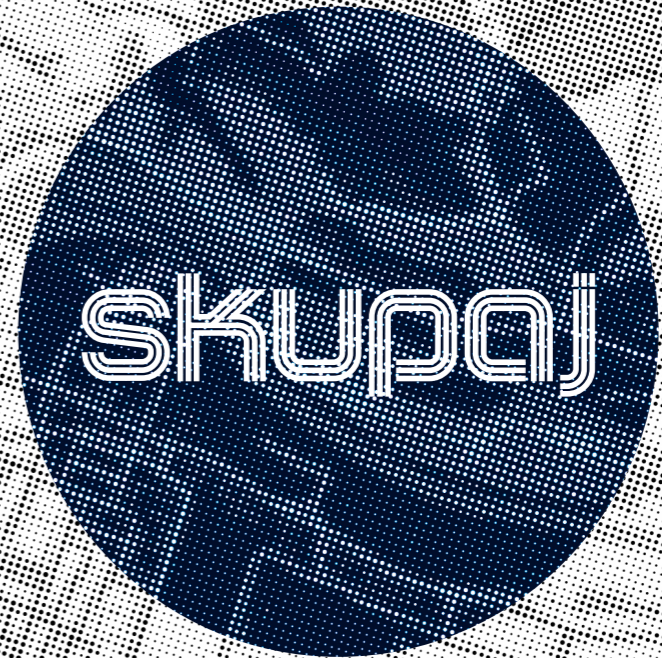

SKUPAJ

UNIVERZITETNA KNIŽNICA

UREDNIKA VLASTA STAVBAR
Maribor, 2023

Kazalo

UVODNIK	2
PETERICA	6
ODZIVI	8
BRVAR	14
FORSTNERIČ	16
JANČAR	18
KRAMBERGER	20
PARTLIJČ	22

Mineva 50 let od izdaje zbornika *Skupaj*, ki so ga leta 1973 s svojimi literarnimi deli ustvarili **Andrej Brvar**, **France Forstnerič**, **Drago Jančar**, **Marijan Kramberger** in **Tone Partljič**. Šlo je za simbolno skupno dejanje peterice literarnih ustvarjalcev in dobrih prijateljev, ki so menili, da se lahko kvalitetno literarno ustvarja tudi izven slovenskega kulturnega centra, pri čemer pa je nujno preseganje provincializma. Nazorsko, idejno in estetsko je šlo za raznolike ustvarjalce, ki so kljub kritikam, nasprotovanjem in težavam vztrajali in ubrali vsak svojo pot. Dokazali so, da so imeli prav, saj so s svojimi deli in delovanjem zaznamovali desetletja kulturnega dogajanja v Sloveniji vse do danes.

Univerzitetna knjižnica Maribor je 50-letnici »mariborske peterice« posvetila prireditve ob slovenskem kulturnem prazniku. Pripravili smo razstavo, pogovor s tremi še živečimi člani peterice in projekcijo dokumentarnega filma Zorana Bilodjeriča *Peterica*, ki je nastal leta 2012 v okviru Evropske prestolnice kulture. Ob tej priložnosti bo originalna verzija filma z donacijo avtorjevega sina Jana Bilodjeriča prešla v fond Univerzitetne knjižnice Maribor.

Razstava *Skupaj* predstavlja skupni nastop peterice ter njihove nadaljnje ustvarjalne poti. Dopolnjuje jo izbor iz zapuščin Marijana Krambergerja in Franceta Forstneriča, ki ju je Univerzitetna knjižnica Maribor pridobila v preteklih letih in so skupaj z delnim arhivom Andreja Brvarja uvrščeni v Rokopisno zbirko UKM.

Naboru razstavnih katalogov se ob tej priložnosti pridružuje predstavitev peterice pod naslovom *Skupaj*.

Skrb za hranjenje in ohranjanje domoznanske kulturne dediščine ostaja stalnica Univerzitetne knjižnice Maribor.

Maribor, februar 2023

Uvodnik iz zbornika SKUPAJ, 1973

Zakaj izdajamo to skupno knjigo in kaj hočemo doseči z njo?

Ne zdi se nam potrebno sprenevedati in ni nam všeč, kako se pisci v podobnem položaju ponavadi sprenevedajo, češ da gre izključno samo za čisto in posvečeno zborni službo takšnim ali drugačnim duhovnim vrednotam. Odkrito priznavamo, da smo bili, dolgo preden smo pomislili na skupna slovstvena dejanja, kratko malo prijatelji, ki se dobro razumejo med sabo. In tudi tega ne poskušamo zamolčati, da je naša knjiga — kot najbrž vsak današnji skupinski literarni nastop — do neke mere otrok nevesele ugotovitve, da zbudi v razmerah, kakršne pač trenutno so, najbolj kilav manifest praviloma več pozornosti kot še tako kakovostno delo brez hrupa. Od pisca se dandanes terja, da se skupaj s toliko in toliko drugimi sam skobaca v čimbolj kričeče naslovljen predalček, in pametnejše je najbrž to zahtevo časa zajahati kakor se ji pustiti pomenirati.

Ni pa seveda pričujoča knjiga v naših očeh popolnoma brez globljega namena in pomena. Najprej vidimo v njej zakonit člen tistega širšega dogajanja v slovenskem kulturnem in družbenem prostoru, katerega dnevno geslo je »policentrizem«. Slovenskih piscev je pač preprosto že toliko, da se ne morejo, morda pa tudi nočejo več vsi gnesti v Ljubljani. A takoj moramo pripomniti, da je naš odnos do tega dogajanja poudarjeno kritičen. Večina slovstvene proizvodnje v slovenski provinci (provinci kot čisto zemljepisnem pojavu in pojmu) je trenutno globoko »provincialna«, se pravi zakotna, tudi po svoji vrednosti, odmevu in pomenu. Tu pišejo in objavljajo, poleg nekaterih že po naravi močno zakoreninjenih ali trmastih posameznikov, predvsem taki ljudje, za katere v Ljubljani ni prostora in možnosti; in če pomislimo, kako na široko je Ljubljana od nekdanj sprejemala vsakogar, ki je znal količkaj pisati, potem je to dokaj porazno spričevalo o njihovi ustvarjalni zmogljivosti. Zavedamo se kajpada, da bosta gornji ugotovitvi za precejšen del naših nastajajočih občinskih kultur tudi v prihodnje zakon, na katerem ne bo mogoče ničesar spremeniti. (Navsezadnje ima tudi Ljubljana sama od nekdanj dovolj močno občinsko, za Slovence nepomembno slovstvo, ki si hoče, izrabljajoč svoj naključni središčni položaj in slabi sloves province, vedno znova pripisati veljavo, ki mu nikakor ne gre.) Ne zdi pa se nam nujno, da bi bilo zmeraj in povsod tako, in predvsem ne uvidimo, zakaj naj bi to veljalo tudi za tolikšno akumulacijo ljudi in možganov, kot je danes Maribor.

Res pa je, da je prav v tem mestu duh občinskega slovstva pognal — v kričečem nasprotju z njegovimi resničnimi možnostmi — nekaj svojih najbolj čudnih in po našem prepričanju škodljivih cvetov, da se mu marsikdaj hoče vsiliti skoraj že kot nekakšna posebna imenitnost in norma. To nesorazmerje je bilo prvi razlog, da smo se odločili za skupen nastop, s katerim bi radi nekoliko bolj manifestativno zastavili »mariborskemu ustvarjalcu« cilje in merila, ki se jih držimo tudi pri svojem siceršnjem delu in ki naj, vsemu mestu v prid, dajo (ali vrnejo) liku tega ustvarjalca bistveno večjo ceno in težo. Omenjeni cilji pa so: prvič, uspeti v slovenskem, v narodnem merilu brez kakršnegakoli posebnega krajevnega popusta, ki bi ga zahtevali pri vrednotenju naših del, in s tem, drugič, v nekoličko bolj »množični« obliki dokazati, kar so doslej dokazovali v glavnem le posamezni osamljeni ustvarjalci, tu in drugod, namreč da se da

1 2 3 4 5

dobro pisati tudi zunaj glavnega mesta, da ta popolnoma zemljepisna okoliščina ni prekletstvo, proti kateremu bi bil slovenski pisec bolj ali manj brez moči in pred katerim bi lahko samo bežal v Ljubljano.

Pri tem naša knjiga zavestno računa z učinkom skupinskega pritiska; če bi se ji s pomočjo tega pritiska posrečilo prepričati mariborsko javnost, uradno in neuradno, da so takšne ambicije za Maribor edino primerne, da so tako rekoč stvar mestne časti, bi se nam neko sporno slovstveno orožje zdelo izjemoma enkrat uporabljeno za nesporno dober in koristen namen. Ozračje, ki bi s tem nastalo, bi bilo namreč prvi pogoj za resnično privlačnost in privlačnosti sorazmeren razcvet slovstvenega življenja v našem mestu, ali z drugo besedo pogoj za uresničitev ene od tistih vlog in nalog, o katerih to mesto v zvezi s policentrizmom za zdaj bolj medlo in brezobvezno sanjari, kakor pa da bi si z jasnimi načrti in trdno odločnostjo prizadevalo uresničiti jih.

Seveda pa je skupnost, ki raste iz te naše volje, šele skupnost po odboju, skupnost v zanikanju; za pravo »grupo« je po danes prevladujočem mišljenju potrebno nekaj več, namreč enoten pogled na življenje in slovstveno delovanje. Tudi te zahteve časa se dobro zavedamo in nič ne bi imeli proti, če bi se izkazalo, da jo nevede in nehote izpolnjujemo; ne maramo pa ideološkega falangizma in enotnosti za vsako ceno, ki pomeni po našem prepričanju nasilje nad drugimi in nad samim seboj, ponavadi s skrito mislijo na čim hitrejši uspeh. Prva in najvišja zahteva v našem »programu« je popolna ustvarjalna svoboda vsakega posameznega ustvarjalca. S tem pa seveda ne poskušamo zbrisati s sveta znane izkušnje, da že samo prijateljstvo, še bolj pa skupno javno delovanje skoraž neizbežno začne pisce tudi po njihovi notranji naravnosti tako ali drugače zbliževati med seboj — tudi če ne upoštevamo takšnih izenačujočih dejavnikov, kakor je podoben življenjski položaj članov skupine v okviru neke skupnosti kot celote.

Pri tem mislimo predvsem na okoliščino, da živimo in delamo zunaj Ljubljane in njenega kulturniškega akvarija, kar nas nujno odteguje previsokim in preveč neodvisnim izletom duha ter nas veliko močneje izpostavlja nepodkupljivi resnici povprečne slovenske vsakdanjosti. Zdi se nam, da se pritisku te resnice nobeden od nas ni mogel popolnoma izogniti, čeprav se kaže njen vpliv najbrž pri vsakomer drugače. Seveda pa ne trdimo, da je izločenost iz zaprtega kroga literature zmeraj in v vsakem pogledu prednost; narobe, številni zgledi okrog nas nam potrjujejo, da je največkrat prej nevarna in da predvsem ne kaže zaupati tiste vrste samorastništva, ki raste iz docela preprostega nepoznavanja ali celo ignorantskega preziranja sodobnih miselnih in slovstvenih tokov. Pač pa se nam zdi, da bi temeljito intimno soočenje teh tokov z življenjem, ki ga od vseh strani obpljuskuje, lahko postavilo ustvarjalca v provinci v nepetostno polje, ki bi bilo potencialno plodnejše od »čiste« zavezanosti literaturi in ljubljanskemu piscu praviloma najbrž težje dosegljivo; v tem smislu se nam naša osamljenost kaže vendarle kot skrita prednost.

Načelno je sicer mogoče še neko drugo stališče: pisec se lahko pred provinco, sredi katere živi, tudi zapre in doživlja samega sebe kot zgolj prostorsko odmaknjeno, duhovno pa tesno povezano in odvisno izpostavo »Ljubljane« kot edinega varnega rastlinjaka slovenske, narodne literature. Vendar takšno stališče nujno izziva ugovor že v imenu najbolj pre-

2 4 3 5 1

proste podjetnosti in hkrati načrtne gospodarnosti: čemu naj bi bila vsa literarna središča v Sloveniji posnetki enega vzorca? Mar se ne bi s tem sama že vnaprej obglavila kot funkcionalno nepotrebno podvajanje? Ali ne narekuje resnično optimalen model morebitne policentrične ureditve slovenskega slovstva drugačno, bolj smotrno razdelitev sil, v kateri bodo posamezni centri igrali bistveno različne in v zadnji posledici zdravo konkurenčne vloge kot samostojna žarišča navdih, ki se bodo med seboj dialektično dopolnjevala, spodbijala in oplajala? In tem načelnim pomislekom se pridružuje neka povsem konkretna nemožnost. Na duhovnem območju Ljubljane postane skoraj vsak slovenski pisec, ki kaj da nase, neizogibno večji ali manjši narodni mesija. Poučno je opazovati, kako se danes mladi tej zakonitosti v teoriji upirajo, v resnici pa ji še naprej samodejno in brez moči podlegajo. Prav ta značilna in izdajalska drža pa v provinci ni mogoča. Izkušnje govore, da je slovenski mesija, ki se sprehaja po Gosposki ulici v Mariboru gor in dol — in je nekaj takih — že po logiki okoliščin samih neprostovoljno smešna prikazen. Ne le zaželeno, tudi nujno je torej, da se pisec zunaj Ljubljane odloči za kaj drugega, bolj smiselnega.

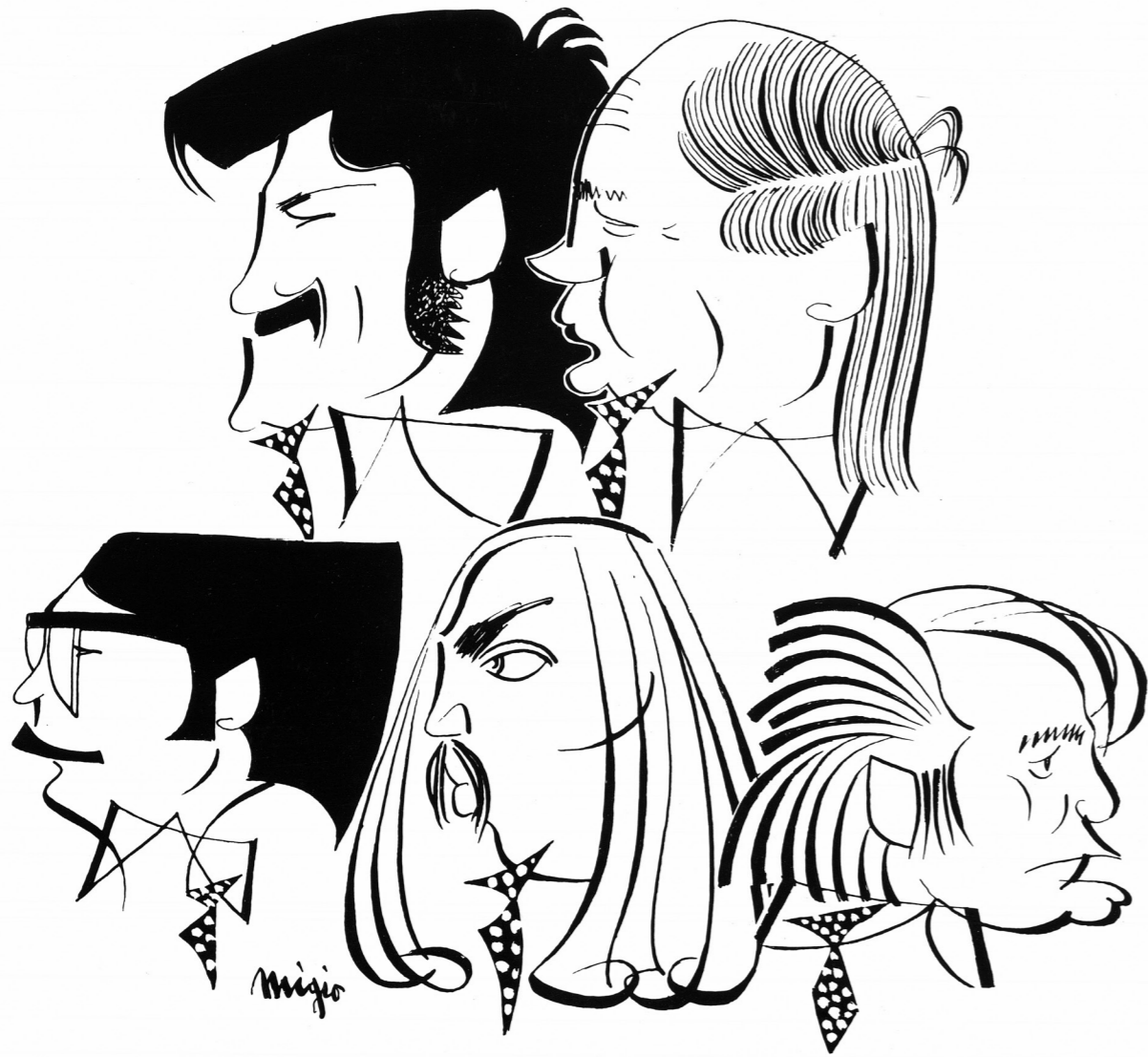
In ista zakonitost, ki odreja, kaj zanj nikakor ne pride v poštev, mu najbrž tudi vsebinsko zelo opredeljeno določa vlogo v okviru celote. Iz izpostavljenosti življenju zunaj literature prejkone neizbežno izhaja predvsem nezaupanje do najrazličnejših visokoletečih odrešenjskih zamisli, starih in novih, ter njihova kritika v imenu sive in neimenitne, a nenavadno trdovratne slovenske stvarnosti. Samostojni slovstveni program slovenske province bi bila torej, dokler Ljubljana ne bo mogla preseči svoje narodno-odreševalske drža in naloge, nujno predvsem skepsa. Skepsa in morda še — namesto običajnega razočaranja in utrujenosti, ki je zakonit moralni maček mesijanstva — neka nova, drugačna življenjska moč, ki bi izhajala iz nje. To moč so izražali v svojih najbolj izvornih, najmanj »ljubljanščino« posnemajočih in konkurenčno mesijanskih trenutkih nekateri pisci z našega konca Slovenije že pred drugo svetovno vojno: njihov zgled nam najbolj nazorno kaže, kolikšen bi lahko bil pomen vloge, ki se zdi usojena osamosvojenemu zaledju v okviru slovenske literature kot celote (čeprav, razumljivo, ni rezervirana samo zanj, kajti skeptiki se pojavljajo tudi v Ljubljani in so provinci naravni zgled in zavezniki).

Seveda pa so vse to že napol utopična ugibanja daleč onkraj dosega pričujoče knjige. Ne slepimo se, da bomo prav z njo izpulili vragu rep, saj gre navsezadnje zgolj za bolj ali manj naključen trenutni prerez skozi naše ustvarjanje, za nekaj bežnih »pogledov v delavnico«, ki jih je po našem mnenju treba razumeti tudi, če ne celo predvsem kot opozorilo na naše siceršnje delo. Naš skupni nastop je le korak na dolgi poti, ki bi jo bilo treba prehoditi in ki mogoče iz takšnih ali drugačnih razlogov nikoli ne bo do kraja prehojena. Vendar se nam je ta korak zdel kljub vsej negotovosti in dvomom, ki se lahko komu zbudijo ob njem, potreben.

Marijan Kramberger

1 2 3 4 5

Peterica

Remigij Bratož: Peterica
© Danila Žlender

Peterica

: literarna skupina.

1973. leta so prijatelji, ne generacijski sopotniki, Andrej Brvar, France Forstnerič, Drago Jančar, Marijan Kramberger in Tone Partljič pri Založbi Obzorja izdali zbornik Skupaj, ki pomeni prvi programski literarni nastop »mariborske peterice«. Definira skupino mariborskih literatov, ki si je skladno z duhom sedemdesetih let v mestu prizadevala manifestativno vstopiti na sceno slovenskega policentrizma in preseči literarni provincializem Maribora, pa tudi Ljubljane, ki si je zase v literaturi izborila vrednostne krajevne popuste in jih spremenila že skorajda v normo. Peterica si je za temeljni kriterij zadala uspeh v nacionalnem merilu, obračun z »občinsko literaturo«, predvsem pa se je trudila na manifestativni način pokazati, da je moč dobro in sodobno pisati tudi zunaj nacionalnega središča, da ta »popolnoma zemljepisna okoliščina ni prekletstvo, proti kateremu bi bil slovenski pisec bolj ali manj brez moči in pred katerim bi lahko samo bežal v Ljubljano«. Oblast je grobo posegla v delovanje Peterice, saj so Draga Jančarja leta 1974 za krajši čas zaprli zaradi »razširjanja sovražne propagande«.

M. F. H.

Vir: Leksikon mariborske družbe in kulture po letu 1945. Maribor: Obzorja, 2012, str. 158.

Kaj pripravljate?

Andrej Brvar, pesnik, diplomant, filozofske fakultete, trenutno vojak: „Vojak bom še 40 dni. Delam že veliko načrtov. Založbi Obzorja sem predložil drugo pesniško zbirko z naslovom Kdo je ubil Holoferna. Gre za nadaljnje sestopanje v strukturo lastnega pesniškega jezika. Za zbornik literarnih kolegov Forstneriča, Krambergerja, Jančarja in Partljiča, ki smo ga tudi predložili Obzorjem, sem prispeval cikel novih pesmi in daljšo pesem, ki bo morda uvod v mojo naslednjo zbirko. Glede na svojo kvalifikacijo (svetovna književnost) sem zelo vesel, da sem imel srečo pri iskanju službe. Dobil sem jo pri Mestni knjižnici v Mariboru in sicer mesto lektorja. Službo bom nastopil

takoj po prihodu iz JLA. V mariborski kulturni sredini se bom trudil biti ustvarjalen in vključil se bom v vrste kulturnih delavcev.“ —or—

Večer, 12. 2. 1973, str. 5.

Obzorja bodo predstavila knjigo peterice

Založba Obzorja se je odločila skladno s prizadevanji za popularizacijo svojih knjižnih izdaj prirediti predvidoma v četrtek, 20. decembra, tiskovno konferenco ob izidu knjige SKUPAJ, ki so jo izdali Andrej Brvar, France Forstnerič, Drago Jančar, Marijan Kramberger in Tone Partljič kot svoj literarni zbornik. Delo bodo predstavnikom tiska, RTV, zastopnikom javnega in kulturnega življenja ter ljubiteljem književnosti predstavili v četrtek, 20. 12. 1973 v novi čitalnici Mariborske knjižnice na Rotovškem trgu ob 18.30. Knjiga SKUPAJ je ravno kar izšla pri založbi Obzorja, lepo jo je natisnilo ČGP Mariborski tisk, mikavna oprema pa je delo tehničnega urednika pri ZO Igorja Recerja. V Mariboru živeča in delujoča peterica slovenskih pisateljev je v svojem zborniku SKUPAJ objavila dela „iz svoje tekoče produkcije,“ kot pišejo v uvodu knjige. Brvar objavlja novo poezijo, Forstnerič se prvič poskuša v prozi za odrasle z novelo Brlog, Jančar je priobčil prozo Krištof, Kramberger piše esej o Forstneričevi poeziji z naslovom Drava življenja, Partljič pa je v zbornik prispeval svojo igro Ščuke pa ni, ki bo njena premiera te dni v drami SNG Maribor. Na tiskovni konferenci bodo govorili predstavniki založbe in avtorji bodo odgovarjali na morebitna vprašanja o svoji knjigi, vmes pa bo tudi nekaj recitacij iz knjige.

Večer, 17. 12. 1973, str. 5.

Odzivi

Peterica skupaj

IZŠEL JE LITERARNI ZBORNİK, KI UVELJAVLJA DRUŽNOST PETERICE V MARIBORU ŽIVEČIH SLOVENSkih KNJIŽEVNIKOV

Že lep čas vemo, da je peterica naslednjih v Mariboru živečih slovenskih književnikov zbrala nekaj svojih literarnih rezultatov in jih ponudila založbi Obzorja: France Forstnerič, Marijan Kramberger, Tone Partljič, Andrej Brvar in Drago Jančar. Delo je zdaj natisnjeno, zbornik pod naslovom Skupaj prihaja te dni na slovenske knjigarniške in knjižnične police. Pred popolno razširjenostjo zbornika je bila pretekli četrtek v Mariborski knjižnici tiskovna konferenca, ki so se je udeležili predstavniki založbe Obzorja, bralci in seveda petero pisateljev.

Pogovor na četrtekovi tiskovni konferenci je trajal precej časa in je bil tudi ustrezno polemičen, kljub temu pa ni bilo mogoče dovolj natančno zvedeti, kaj si predstavljajo avtorji pod svojim dejanjem v slovstveno-vsebinskem, torej literarno-inovacijskem smislu. No, to bo lahko razkrila kritika, mi bomo pa samo obnovili in prenesli nekaj misli, ki so oživele na omenjenem četrtekovem pogovoru.

Med drugim je bilo zanimivo zvedeti, da je peterici piscev tako rekoč do poslednjega možnega trenutka (do roka za odhod rokopisov v tiskarno) povzročal velike preglavice naslov za zbornik, ki bi moral biti seveda učinkovit, neposreden, duhovit, zgovoren in tako naprej. Zvedeli smo, da je vso reč potem nenadoma razrešil naš časnikar Srečko Niedorfer, ki se je spomnil naslova Skupaj.

Marijan Kramberger je potem na tiskovni konferenci razložil, kaj pomeni sedanji skupinski literarni nastop, kaj pomeni prijateljska

družnost na področju literarne ustvarjalnosti. Ne bi radi zganjali grupastva v ideološkem smislu ali kaj takega, je rekel Marijan Kramberger. Nasa skupina nima izrazitega programa, je nadaljeval, rada bi ga pa imela. Po drugi strani pa z zelo previdnimi izrazi lahko opišemo skupne programske točke, ki jih imamo. Najprej so to kriteriji, ki so strogi, kar se tiče kakovosti našega dela. Potem pa je tu dejstvo, da živimo v Mariboru in ne v Ljubljani, kjer ni težko biti v stiku s središčnim kulturnim dogajanjem. Mi pa smo zunaj središča, v vsakdanjosti, kjer se moramo po svoje znajti in kjer se je težko znajti. To seveda vpliva na naše delo. Zato imajo naša besedila v zborniku na sebi precej znamenj o kraju, v katerem so nastala.

S svojim skupinskim nastopom, je proti koncu povedal Marijan Kramberger, smo tvegali, radi bi pa dosegli več zaupanja. Maribor je eden od tvorcev ideje o policentризmu, ki je nasploh sprejeta. Zdaj smo pred vprašanjem, kako bomo znali to svojo zamisel uresničiti. Z zbornikom Skupaj prinašamo tudi predlog za načrtno literarno ustvarjanje v Mariboru.

V. V.

Večer, 22. 12. 1973, str. 7.

Petero mariborskih piscev se predstavlja

TISKOVNA KONFERENCA OB IZIDU ZBORNİKA SKUPAJ

Včeraj zvečer je mariborska založba Obzorja v prostorih čitalnice Mariborske knjižnice predstavila petero književnikov, ki so pravkar natisnili literarni zbornik pod naslovom Skupaj. V publikaciji so družno in prijateljsko nastopili France Forstnerič, Marijan Kramberger, Andrej Brvar, Drago Jančar in Tone Partljič.

Kot je povedal Marijan Kramberger, pomeni publikacija skupni nastop sicer zelo samostojnih stvaritev, ki bi naj postavile nasproti Ljubljani ustvarjalni Maribor, hkrati pa je po Krambergerjevih besedah nekakšen vzorec, ki naj pokaže, kako bi bilo mogoče v Mariboru samostojno, pristno in odmevno umetniško ustvarjati. Pred začetkom pogovora sta zbrane nagovorila direktor založbe Obzorja Drago Simončič in njen glavni urednik Herman Vogel. Drago Simončič je povedal, da skušajo tiskovne konference posredovati hitro in avtentično kulturno informacijo.

vv

Večer, 21. 12. 1973, str. 16.

A. BRVAR, F. FORSTNERIČ, D. JANČAR, M. KRAMBERGER, T. PARTLIJČIČ: SKUPAJ

odnosa do knjižnih izdaj takšne vrste, čeprav jih je izšlo v povojnem obdobju več. Spomnimo se Pesmi štirih, knjige

* A. Brvar, F. Forstnerič, D. Jančar, M. Kramberger, T. Partljčič: Skupaj; opremil Igor Recer. Založila Obzorja, Maribor 1973.

570 Marjan Dolgan

Novele, ki je bila prvotno zasnovana ne kot družba treh, ampak štirih pisateljev, in na izdaje skupine OHO-Katalog (Eva, Pericarežeracirep, Katalog 2) iz druge polovice šestdesetih let. Prav gotovo bi bilo nesmiselno te primere predimenzionirati v tem smislu, da bi začeli iskati v njih karakteristike tako imenovanega »grupaštva«. Ta, do nedavnega pogosto rabljena negativna oznaka, ki so je bili večkrat deležni avtorji kake skupinske knjige, prepušča sedaj svoje mesto drugi, skoraj modni oznaki, ki se glasi »klika«. Škoda, da je niso poznali naši predniki, kajti s svojim neznanjem so prikrajšali svoje pravnuke za nekaj primerkov tega nevarnega pojava. Težko se je namreč ubraniti vtisa, da bi npr. Prešernov krog ali modernistična Zadruga in druge literarne skupine, ki so snovale bodisi svoje almanah bodisi revije, ušle diskvalifikatorski oznaki, ki v svojem kontekstu bolesto težji k moreči uniformiranosti literarnega življenja. Zaradi vseh teh izkušenj, ki nam jih ponuja literarna zgodovina, ni mogoče pritrjevati glasovom, ki so imeli izid knjige Skupaj za »grupaško« dejanje, saj gre le za enega izmed načinov funkcioniranja razvitega literarnega življenja.

Sicer pa je Marijan Kramberger v uvodu knjige precej natančno opisal vzroke, ki so privedli do te izdaje. Poglaviti vsekakor tiči v želji po uveljavitvi literarnega policentrizma, ki naj bi odpravil sedanji monopol Ljubljane. Novo literarno središče, v našem primeru Maribor, naj bi se hkrati dvignilo nad provincializem in nad raven »občinskega slovstva«. Tod pristanejo po piščevem mnenju vsa neljubljanska literarna prizadevanja. Maribor bi moral postati na tem področju Ljubljani enakovreden. Pisec je v razlaganju načrta upravičeno previden in se ne spušča v megalomanske predloge. Krambergerjevo dosedanje literarno delo in njegova publicistika sta zadosten porok, da je načrt, ki ga hoče uresničiti skupaj z nekaterimi mariborskimi pisci, izved-

ljiv. Nedvomno pa bo Ljubljana še dolgo ostala središče našega literarnega snovanja, že zaradi logike nacionalnega središča z razvito mrežo institucij, čeprav je bila ta njena vloga skozi zgodovino močno majava — kar ni bilo vedno pozitivno —, v 19. stoletju je npr. imel nekaj časa odločilen pomen v slovenskem literarnem razvoju Celovec z Janežičevim Slovenskim glasnikom in Mohorjevo družbo. Ne da bi se še naprej spuščali v podrobno historiziranje, lahko rečemo, da je mogoče opaziti tudi danes vrsto pojavov, ki pričajo, da sploh ni doslednega centrizma, že zaradi tega ne, ker imamo poleg matičnega vsaj še tržaški in koroški zamejski prostor, od koder iz različnih vzrokov ne prihajajo v središče odločilne pobude. Poleg tega je mogoče naštetih tudi nekaj ustvarjalcev, ki ne živijo v Ljubljani, a se jih ne da prezreti v osrednjem literarnem toku. Zanimivo je tudi dejstvo, da tiska Založba Obzorja dela precejšnjega števila ljubljanskih avtorjev, do nedavnega skoraj vseh avantgardistov, ki sicer delujejo v matičnem središču.

Pisec uvoda tudi poudarja, da si avtorji knjige ne prizadevajo ustvariti ozke skupine z obvezno ideološko enotnostjo, temveč se zavzemajo za ustvarjalno svobodo, kar se je tudi pokazalo v njihovih prispevkih. Zaradi omenjenih izhodišč knjiga Skupaj kar vsiljuje primerjanje s sočasno slovensko literarno ravni.

Delež Andreja Brvarja, Pesmi za Vando, sledi že v svojem naslovu in z enim od besedil tistemu pesnjenju, ki se poleg drugega ukvarja s posodobljenim dvorjenjem novodobnim Julijam. Prezreti ni mogoče Ervina Fritza in njegovih Nekaj političnih pesmi za Marijo, kaj šele Tomaža Salamuna, čigar oboževanki je posvečena cela zbirka — Romanje za Maruško. Ker se Maruška tako pogosto omenja v njegovih zadnjih zbirkah, ji nedvomno pripada reprezentativno mesto v erotični liriki te vrste, v kateri oboževana dama ni pred-

571 A. Brvar, F. Forstnerič, D. Jančar, M. Kramberger, T. Partljčič: Skupaj

met erotičnega hrepenenja, kot je navada v starejši slovenski liriki, saj je že uresničeno; izbranka postane bolj ali manj opazen sestavni del pesniškega vsakdanjika brez kakršnekoli idealizacije. To velja tudi za izvoljenko v Brvarjevih pesmih, ki zapušča vtis ne pretirano vitalistične niti pretirano emancipirane dame, saj si ne privoščiti nobenih podvigov — vsaj njen partner ne poroča o čem podobnem —, ki bi jo postavljali nad njeno vegetirajočo okolje. Enoličnost se kaže tudi v oblikovanju pesmi, ki je zgrajena iz ponavljanja vedno istega stavčnega vzorca: osebek, ki je vedno Vanda, in povedek, ki mu je dodan eden izmed drugih stavčnih členov. Sploh sloni vsa ta poezija na principu nizanja različnih sintaktičnih enot, katerih pomeni se nanašajo na različna dejstva o različnih osebah, predmetih, pojavih, ne da bi bile pri tem te enote semantično povezane. Avtor torej hoče predstaviti čisto pojavnost, ki ni vrednostno obremenjena, čeprav je navzočnost pesniškega subjekta opazna. Namesto besednega gradiva uporablja nekajkrat številčne podatke, matematične in kemijske formule, kar je pravzaprav samo radikalizacija ene izmed plasti Kosovelovih Integralov. Med prijeme na robu ubesedenja spadajo tudi datumski podatki o raznih osebah, zgodovinskih dogodkih; takšno upesnjevanje poznamo npr. iz Tauferjevih Vaj in nalog, ki jih omenja avtor v pesniškem besedilu in je v bistvu seznam različnih knjig. Takšno navajanje spada skupaj s citati in z naštevanjem imen lokalov ter trgovin na obeh straneh neke mariborske ulice, kar uporabi avtor za sestavljanje pesmi, med prijeme, ki jih je literarna publicistika imenovala ob Šalamunovi zbirki Namen pelerine, ki jih je prva uvedla — pop-art. Branje Brvarjevih pesmi je avtomatizem v tistem smislu, kot ga je formuliral Šklovski.

Prozno besedilo Brlog, ki ga je napisal France Forstnerič, je prvoosebna izpoved človeka, živečega v bunkerju pod

stanovanjsko hišo. Začetek zbujajo predstavo, da gre za karkovsko obarvano pripoved o metamorfozi človeka v čudno žival, toda kmalu postane jasno, da je takšno le junakovo občutje, ki je posledica skrivanja pred organi oblasti, ker noče biti kaznovan. Njegov namen ostati na svobodi se sprevrže v svojevrstno obliko nesvobode, ki ga bolj uničuje kot morebitna zaporna kazen; v brlogu začne psihično in telesno razpadati. Tega se natančno zaveda, pri analiziranju samega sebe celo ugotovi, da so vzroki za to v klastrofobiji, ljubosumju in alkoholizmu. Tudi njegova žena ne vzdrži psihične napetosti in ga nazadnje, kot vse kaže, prijavi policiji. Retrospektivno izpeljano pripoved, ki jo prekinjajo junakovi nagovori policije, začinja junak tedaj, ko začuti, da je policija prišla v hišo, in čaka, kako ga bodo izbežali iz brloga. Zanimivost te psihološke proze, ki je na nekaterih mestih groteskno intonirana, še stopnjuje dejstvo, da ostane junakovo dejanje, ki je vzrok njegovega skrivanja, nepojasnjeno.

Medtem ko v Forstneričevem Brlogu socialna določnost ni konkretizirana, ampak je poudarjena grozljivost posameznikovega poskusa, da bi se izmaknil oblasti, ima proza Draga Jančarja Krištof trden socialen okvir. Njen junak je starejši tovarniški delavec. Njegovo vsakodnevno delo zamenja na koncu tedna pijančevanje, kajti to je edina oblika sprostitve, ki jo pozna. Seksualna mu ni dosegljiva. Frustracijam je še najmanj izpostavljen tedaj, ko opravlja svoje delo v tovarni. Pred usodnim dejanjem — v pijanosti nemanerno ubije krošnjarja, ki mu je dal prenočišče — ga je nenehno »nekaj spremljalo« — slutnja, da se bo zgodilo nekaj izjemnega; junak je ves prevzet od posebne oblike fatalizma. Pripoved poteka v dveh vzporednih, ločenih delih. Prvi del, ki je vedno natisnjen na levem listu knjige, je funkcionalno fragmentaren; obsega čas po storjenem kriminalnem dejanju: junakove

572 Marjan Dolgan

poskuse, da bi premagal notranjo razcepljenost, alkoholnega mačka in se skoncentriral. Drobce, ki ga sestavljajo, uvajajo delci pregovorov ali stavčne fraze, ki se pojavljajo v junakovi zavesti in postajajo jedra, okrog katerih se nizajo miselne asociacije. Drugi del je prvoosebna retrospektiva, ki je v primerjavi s prvim delom povsem sklenjena, toda vedno natisnjena na desnem listu. Zaradi tega začne bralec, ko je že seznanjen z glavnim potekom, ponovno brati. Jančarjeva proza, ki predstavlja junaka s socialne in psihološke plati, spada med podobne poskuse, kot ju imamo npr. pri Jožetu Javoršku in Sandiju Sitarju.

Interpretacija lirike Franceta Forstneriča z naslovom Drava življenja I, ki jo je prispeval Marjan Kramberger, je izrazito filozofske narave. Avtor poskuša s pomočjo »ontoloških kategorij« določiti značilnosti Forstneričeve lirike glede na okvire sodobnega slovenskega pesniškega snovanja. Le-tega razdeli interpretator na »tradicionalno slovensko lirično strukturo«; zanjo naj bi bilo značilno »prepričanje, da človekovo bivanje le ob strogo določenih in pravzaprav zmeraj bolj ali manj samovoljnih pogojih participira na človekovem bistvu ali na bistvu njegove biti« (105), kar je po interpretatorjevem mnenju glavna poteza humanizma, ki pa je sedaj v krizi; nasprotuje mu mlajša literarna generacija s svojim »sistemom pogojev, ki jih mora izpopolnjevati bivanje za prehod v bit« (105). Sledi razčlenba Forstneričeve lirike od njegove prve zbirke Zelena ječa do Pijanega kuranta prek posameznih faz, ki pričajo, kako se je bližal obratu v tip lirike, v katerem »razlika med bitjo in bivanjem (...) odpade in oba izraza postaneta (...) za stvar, ki jo označujeta, neuporabna; nadomestiti ju je treba z enim samim (...) (z) besed(o) »življenje« (105, 106). Poezija je brez »transcendentne utilitarizacije samo sebi namen v smislu izreka: karkoli obstaja, brezpogojno je« (106). Interpretatorjevo pri-

zadevanje po izčrpnih razlagi daje prispevku vrednost, čeprav je interpretacijski krog v glavnem znan v našem prostoru že od znane množične polemike o humanizmu ali antropocentrizmu, ki je potekala pred nekaj leti. Posebnost je v tem, da je Kramberger precej skeptičen do nekaterih postavk avantgardnega delo bolj pomembno kot samo pisanje o njem. Vzroki za uspeh pri gledalcih se najbrž skrivajo v tem, da vidi publika predvsem podobnost odrskega dogajanja z razmerji, v katere je postavljena v svojem vsakdanjem življenju. Odrski junaki so prikazani zelo sproščeno: s situacijsko komiko, satiro, karikiranjem in s pomočjo govora, ki je dosledno veristično. Med natisnjenim besedilom in npr. mariborsko uprizoritevijo se kažejo razločki, ki potrjujejo domnevo, da je delo nihalo med satirično komedijo in socialno-psihološko dramo, katere prvine so opazne v nekaterih prizorih, ki razkrivajo zasebno življenje med Kremžarjem in njegovo ženo ter Klandra, ki v natisnjeni verziji napravi samomor in tako poskrbi za tragični finale. Komedija se sicer navezuje na Cankarjev Za narodov blagor, večina Partljčičevih oseb namreč nosi ista imena kot Cankarjeve; še bolj pa je izrazito to, da se Partljčičevo delo konča popolnoma nasprotno Cankarjevemu: nima junaka, ki bi pripravil kako odločilno akcijo zoper pridobitniški in skorumpirani kolektiv šeste podružnice radia Center, ki je dobil nagrado, ker da je »najhomogenejši«, ne more pa izbrati iz sebe kandidata, ki bi jo tudi zaslužil. Praktikant Peter protestno zapusti kolektiv z ugotovitvijo, da krapov, to je kolektiva, ne preganja

573 A. Brvar, F. Forstnerič, D. Jančar, M. Kramberger, T. Partljčič: Skupaj

nobena ščuka, ker je pač ni. Z njegovim odhodom ostanejo odnosi bolj ali manj nespremenjeni. Sklep, za katerega so se odločili uprizoritelji — Klander ne napravi samomora, se vrne v »najhomogenejši« kolektiv, ki dobi s tem novo priložnost za popivanje — je neprimerno bolj v skladu s predhodnim dogajanjem. S spremembo konca se je povečala enotnost besedila.

Knjigi petih avtorjev Skupaj sicer ni uspelo preseči raven, ki jo trenutno dikтира središče, kar je trezno priznано že v njenem uvodu; vendar je knjiga obetavna napoved uresničitve zastavljenega cilja.

Marjan Dolgan

NEVIN BIRSA, STEKLENI VIHAR

Po prvi zbirki Elektronke v očeh (1970) se Nevin Birsa drugič predstavlja slovenskim bralcem s Steklenim viharjem.* Zbirko, razdeljena je na štiri cikle: Še sam v svetu, Rojevanje elektrod, Nosečnica in Vene žarijo, uvaja tekst Vzdrami se. Uvod je priprava k branju, k odkrivanju pomenskih plasti teksta. Uvod je priprava k branju, k odkrivanju pomenskih plasti teksta. Uvod je priprava k branju, k odkrivanju pomenskih plasti teksta. Uvod je priprava k branju, k odkrivanju pomenskih plasti teksta.

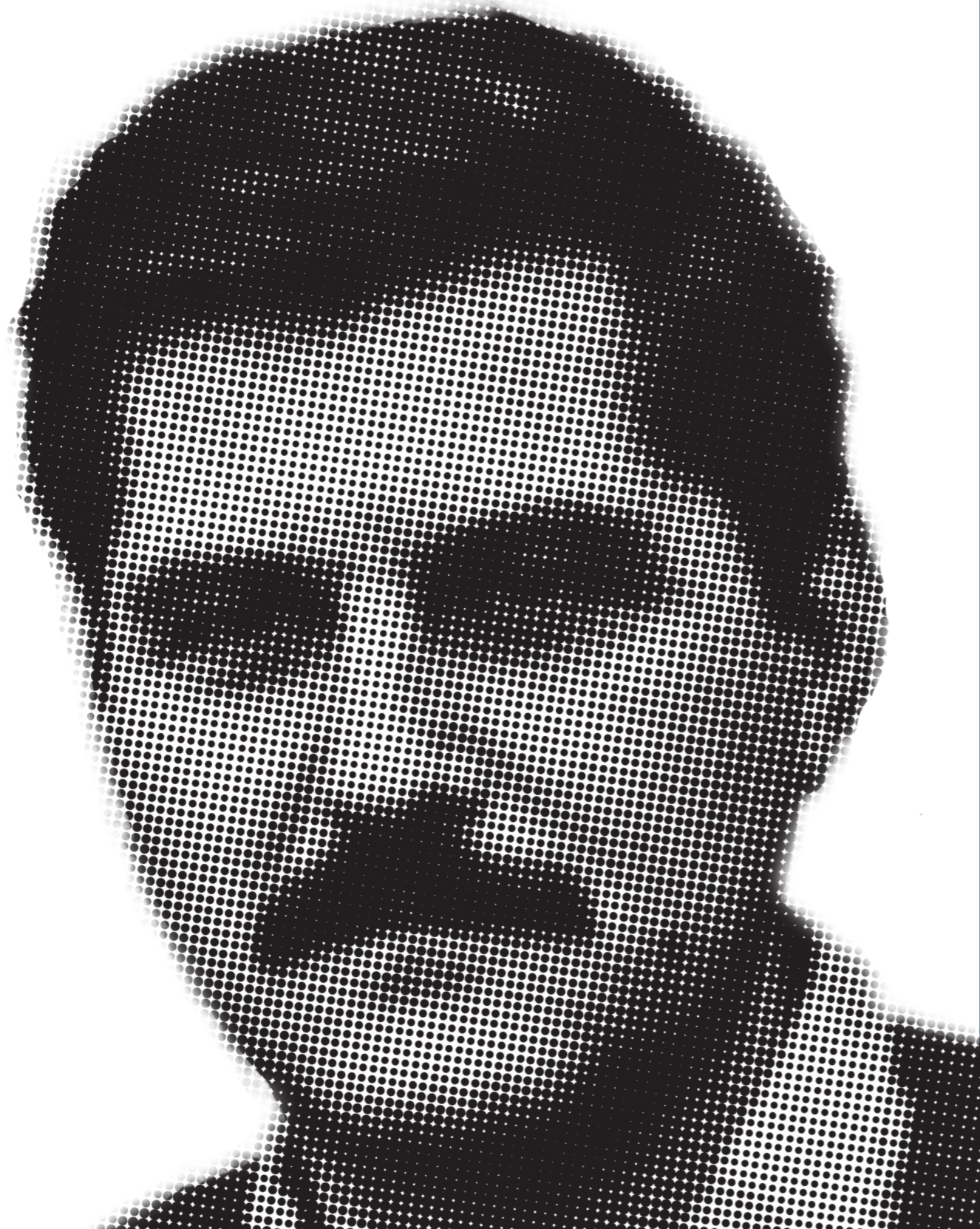
Prvi cikel, Še sam v svetu, išče avtentično mesto človekove eksistence v svetu, med obupom samote, izbruhom čustev, strahom pred trpljenjem, begom pred samim seboj, pred svetom. Človekova eksistenca se prvič zave negotovosti lastnih temeljev in pretresena nad tem spoznanjem išče rešitve. Ena izmed možnih rešitev bi bila ljubezen, toda med ljubeznijo in svetom je kon-

* Nevin Birsa, Stekleni vihar. Lipa Koper 1973, opremil Slobodan Cankar, str. 78.

flikt: če obstaja ljubezen do sveta, še ne pomeni, da se uresničuje drugi del medsebojne povezave, namreč, svet ljubezni ne vrača. Ali pomeni že prvi cikel Še sam v svetu spoznanje tujstva, samote, absurda, negotove eksistence? Še sam v svetu še ni dokončen odgovor na zastavljeno vprašanje, je šele preizkus lastne trdnosti, preizkus vzdržljivosti lastne eksistence v svetu: obupom, identifikacijo z njim, s komaj rojenimi čustvi, s čustvi v polnem izbruhu, »ki se nabirajo, me udarjajo in begajo«. Komaj rojena eksistenca, samoosveščena, se svetu odpira, se mu daje, je humanistična.

Drugi cikel, Rojevanje elektrod, zamaže eksistenca, še preden se je docela odprla svetu, vzpostavila avtentičen odnos do sveta, stvari, življenja. Eksistenca spozna moč upora, nenehnega vztrajanja: nikdar ne odstopa od lastnega nemira, rojevanja, ne priznava poraza, ampak samo boj. Rojstvo elektrod, neznanega življenja zunaj območja eksistencialij nam znanega sveta, pomeni vzpostavljanje novih vrednot, v odsotnosti sleherne varljive transcendence. Elektroda postane metafora upanja, hrepenenja, sanj, je antropomorfizirana, neznan, a pozitiven, mogoče celo odrešujoč predmet sredi odtujajoče realnosti. Podobno funkcijo ima dvostopenjska raketa: zleteti z njo v območje onkraj zemeljskega horizonta, v območje neznanega, v prostor izbrisa vseh vrednostnih sistemov, onkraj časa, zgodovine, prostora, v območje nove transcendence, nastale v odnosu zemlja-nebo, človek-nedoumljiva bitja.

Tretji cikel, Nosečnica, postavlja eksistenca nazaj v območje zemeljskega življenja: beg z rojstvom elektrod, premagovanje razmerja človek-človek, človek-realni svet, ne uspe. Človek zori v strast, ljubezen, v spoznanje zemskosti, tukajšnjosti. Iz iskanja avtentičnega jedra v Še sam v svetu, dozdevni rešitvi v nezemskem svetu, ki postane slepilo,

BRVAR, Andrej

Rojen: 8. avgust 1945, Čačak, Srbija

Poklici in dejavnosti: pesnik, publicist, urednik

Kraji delovanja: Maribor

Nagrade:

- Kajuhova nagrada (1988)
- Nagrada Prešernovega sklada (1991)
- Glazerjeva listina (1991, 2001)
- Glazerjeva nagrada (2014)
- Prešernova nagrada (2015)
- Zlatnik poezije (2017)

Del osebnega arhiva v Rokopisni zbirki UKM.

Osebna bibliografija

FORSTNERIČ, France

Rojen: 29. januar 1933, Pobrežje pri Ptuju

Umrli: 22. maj 2007, Maribor

Poklici in dejavnosti: publicist, pisatelj, pesnik

Kraji delovanja: Maribor, Ljubljana

Nagrade:

- Tomšičeva nagrada (1969)
- Levstikova nagrada (1970)
- Nagrada Prešernovega sklada (1972)
- Glazerjeva listina (1989)
- Glazerjeva nagrada (1999)

Osebna zapuščina v Rokopisni zbirki UKM.

Osebna bibliografija

JANČAR, Drago

Rojen: 13. april 1948, Maribor

Poklici in dejavnosti: pisatelj, esejist, dramatik, publicist, urednik

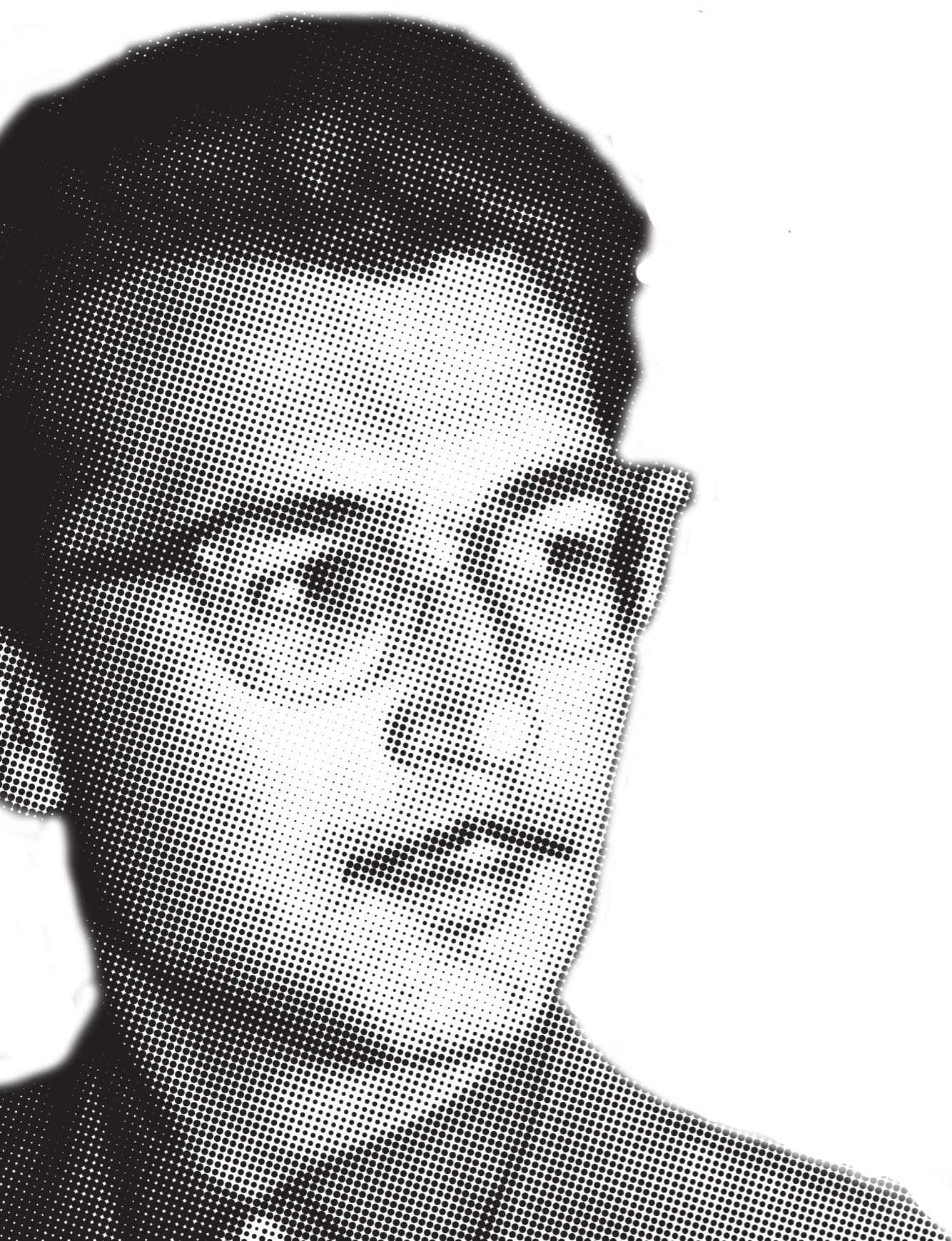
Kraji delovanja: Maribor, Ljubljana

Nagrade:

- Tomšičeva nagrada (1974)
- Nagrada Prešernovega sklada (1979)
- Badjurova nagrada (1982)
- Prešernova nagrada (1993)
- Glazerjeva nagrada (2002)
- Kresnik (1999, 2001, 2011, 2018)
- Rožančeva nagrada (1993, 1995, 2006)
- Grumova nagrada (1982, 1985, 1989, 1995)
- Zlati častni znak svobode Republike Slovenije (2003)
- Tujina: Sterijina nagrada iz Novega Sada, Herderjeva nagrada za literaturo, nagrada Jean Amery za esejistiko, nagrada ACEL za njegov obsežni literarni opus in nagrada Hemingway-Sparkasse v Lignanau. V Franciji je za roman *To noč sem jo videl* prejel nagrado za najboljšo tujo knjigo, Leta 2015 je prejel še nagrado državljan Evrope, ki jo podeljuje Evropski parlament. Leta 2020 je za življenjsko delo prejel avstrijsko državno nagrado za evropsko književnost.

Osebna bibliografija

KRAMBERGER, Marjan

Rojen: 8. april 1938, Maribor

Umril: 23. avgust 2015, Maribor

Psevdonim: Berger, Mark

Poklici in dejavnosti: pisatelj, publicist, pesnik, esejist, urednik, literarni kritik, izumitelj namiznih iger

Kraj delovanja: Maribor

Osebna zapuščina v Rokopisni zbirki UKM.

Osebna bibliografija

PARTLJIČ, Tone

Rojen: 5. avgust 1940, Maribor

Poklici in dejavnosti: pisatelj, dramatik, dramaturg, poslanec

Kraji delovanja: Maribor, Ljubljana

Nagrade:

- Nagrada Prešernovega sklada (1980)
- Levstikova nagrada (1982)
- Grumova nagrada (1984)
- Sterijina nagrada (1984)
- Glazerjeva nagrada (2006)
- Zlati red za zasluge Republike Slovenije (2006)
- Nagrada Frana Milčinskega Ježka (2008)
- Prešernova nagrada (2016)

Osebna bibliografija

SKUPAJ

Knjižno razstavišče UKM, 6. februar–1. april 2023

Avtorji razstave in kataloga: Nino Flisar, Gabrijela Kolbič, dr. Vlasta Stavbar

Urednica kataloga: Vlasta Stavbar

Gradivo: Univerzitetna knjižnica Maribor

Projekcija: dokumentarni film Peterica, scenarij in režija Zoran Bilodjeric (Arcus Film, 2012)

Vizualna podoba: Dejan Štampar

Zbirka: Razstavni katalogi UKM, zvezek 17

Založila: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija, www.press.um.si, zalozba@um.si

Izdala: Univerza v Mariboru, Univerzitetna knjižnica Maribor, Gospejna ulica 10, 2000 Maribor, Slovenija, www.ukm.um.si, ukm@um.si, zanjo mag. Dunja Legat, ravnateljica

Vrsta publikacije: E-knjiga

Dostopno na: <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/754>

Maribor, 2023

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba

/ University of Maribor, University Press

Vse pravice pridržane. Brez pisnega dovoljenja založnika je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, predelava ali druga uporaba tega dela ali njegovih delov v kakršnemkoli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranjevanjem v elektronski obliki. / All rights reserved. No part of this book may be reprinted or reproduced or utilized in any form or by any electronic, mechanical, or other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, without permission in writing from the publisher.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Univerzitetna knjižnica Maribor

930.85(497.4Maribor):929.5(083.824)(0.034.2)

SKUPAJ [Elektronski vir] : [knjižno razstavišče UKM, 6. februar - 1. april 2023] / urednica Vlasta Stavbar ; [avtorji razstave in kataloga Nino Flisar, Gabrijela Kolbič, Vlasta Stavbar]. - E-katalog. - Maribor : Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, 2023. - (Razstavni katalogi UKM ; zv. 17)

Način dostopa (URL): <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/754>

ISBN 978-961-286-699-0

doi: 10.18690/um.ukm.1.2023

COBISS.SI-ID 140464387

ISBN 978-961-286-700-3 (mehka vezava)
978-961-286-699-0 (pdf)

DOI <https://doi.org/10.18690/um.ukm.1.2023>

Cena brezplačni izvod

Odgovorna oseba založnika Prof. dr. Zdravko Kačič,
rektor Univerze v Mariboru

Citiranje: Stavbar, V. (ur.) (2023). SKUPAJ.
Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
doi: 10.18690/um.ukm.1.2023

